

Jon Rogstad
Fafo
Pb 2947 Tøyen
0608 Oslo
jon.rogstad@fafo.no

Vår ref.: 2011/46 Dato: 03.07.11

Angående prosjektet "Measuring and Explaining Discrimination in the Labour Market: New Understandings and Political Solutions (DISCRIM)"

Henvendelsen angår et prosjekt som utgjør en videreføring av et prosjekt NESH behandlet i 2008-2009 (ref.: 2008/139). Det opprinnelige prosjektet, gjennomført ved Institutt for samfunnsforskning, angikk situasjonstesting. Videreføringen går ut på i en fase 1 å benytte korrespondansetesting for å avdekke diskriminering fra arbeidsgivers side i den første, brevbaserte fasen i ansettelsessaker. Dette innebærer å sende to søknadsbrev med fiktive avsendere til stillingsutlysninger, der den eneste markante forskjellen mellom de to søknadene er om navnet til søkeren er norsk eller pakistansk/bosnisk/somalisk. Det skal intervjues i 750 stillingsutlysninger på dette viset. I en fase 2 skal man kontakte arbeidsgiverne, som blir informert om sin rolle i prosjektet og spurt om de er villige til å intervjues; i disse kvalitative intervjuene skal man søke å artikulere arbeidsgivernes motivasjoner og forklaringer i forhold til den aktuelle ansettelsesprosessen. Videreføringen skal fokusere på utvalgte yrkesgrupper med høyere utdanning, og skaffe empiri fra Oslo, Bergen og Stavanger. Også betydningen av hull i arbeidskarrieren i forhold til navn skal undersøkes.

NESH hadde en lang behandling av det opprinnelige prosjektet i 2008-2009. Man anså metodikken som forskningsetisk meget problematisk, men konkluderte med at viktigheten av denne kunnskapen om diskriminering, i kombinasjon med andre krav og forutsetninger (ikke minst godgjøringen av at resultatene ikke kan forventes å oppdrives på etisk sett mindre problematisk vis), gjorde det akseptabelt å gå mot kravet om informert samtykke. Vurderingen fra 2008-2009 legges også til grunn for dagens vurdering i NESH. Det er likevel enkelte vesentlige problemstillinger som nå må svares for i ny form av forskerne som vil gjennomføre dette prosjektet.

1. Den aktuelle videreføringen utgjør strukturelt sett en mildere form for inngripen, siden det denne gangen kun skal innsendes søknadsbrev før eventuelt intervju. Det er likevel verd å bemerke at det ikke ganske enkelt er slik at videreføringen dermed på alle vis er mindre problematisk. Ikke minst var forrige undersøkelse noe av et unikum i norsk sammenheng; mens med en gjentakelse risikerer man en større undergraving av tilliten til forskningen, i den forstand at brudd på kravet om

samtykke, kombinert med aktivt bedrag, nå ikke lenger er å anse som et nærmest enkeltstående tilfelle, men angår anvendelse av et knippe metoder som går igjen. Den samfunnsmessige verdien av forskningen bør fortløpende vurderes i lys av dette spørsmålet.

2. Videre er det også slik at selv om denne videre forskningen utdyper bildet mht diskriminering, kan det også med en grad av rimelighet spørres om hvorvidt videreføringen har den samme betydning som det opprinnelige prosjektet: Mens det opprinnelige prosjektet dramatisk kan gi tilgang til mørketall som er av stor betydning for å forstå og håndtere en viktig form for rasisme i Norge i dag, blir forskningsspørsmålene i denne (og fremtidig?) oppfølging mer utdypende, detaljerte og finslipete. Den samfunnsmessige verdien av forskningen bør fortløpende vurderes i lys av dette spørsmålet.
3. Betydningen av det foregående momentet forsterkes av at resultatene fra det opprinnelige prosjektet ikke er offentliggjort, slik at det er vanskelig for NESH eller andre utenforstående å vurdere tilleggsverdien av en ytterligere belysning av omfanget av diskriminering ved hjelp av den beskrevne metoden. Det må forutsettes at publisering av resultatene fra begge generasjoner av prosjektet ikke lar vente unødig lenge på seg.
4. Selv om en oppdeling i regioner og bransjer vil kunne gi mer detaljerte resultater, er det et stort ansvar i formidlingen av resultatene—overfor den brede offentlighet så vel som mer teknisk-faglig—å sørge for at man ikke gjør seg skyldig i å bidra til stigmatisering av en snevrere, identifiserbar gruppe. En tilstøtende utfordring er å ha tenkt gjennom strategier for formidling av resultater som f.eks måtte tilsi at en gitt region utmerker seg negativt; slike generaliseringer kan i sin mest dramatiske form ha ringvirkninger i form av f.eks endrede bosettingsmønstre som forverrer den opprinnelige situasjonen. Hvor komplekse de enn er, har man som forsker og formidler et ansvar i forhold til forvaltningen av slike fakta og korrelasjoner.
5. I forlengelsen av dette er det også rimelig å forvente fra forskerteamets side en reelt utarbeidet idé om hvordan stat og samfunn skal kunne nyttiggjøre seg den ervervede kunnskapen. Dette kravet henger sammen med at det kun er samfunnsnyttene som kan rimeliggjøre anvendelsen av bedrag i det aktuelle forskningsdesignet. Det er derfor et rimelig krav at forskerne er i stand til å forsvare prosjektets samfunnsnytte også utover mer generelle påstander. Mens forrige punkt angikk hva forskerne selv skal gjøre med resultatene, angår dette punktet hvordan man rimelig kan forvente, og bidra til, at stat og samfunn forvalter resultatene på en hensiktsmessig måte.
6. Det er viktig at informasjonen som kommer til de berørte arbeidsgiverne i etterkant, på en så god måte som mulig gjør det klart hvorfor denne metodikken er brukt, og den forventede betydningen av resultatene. På det mer praktiske plan er det selvsagt også viktig at sannheten meddeles så raskt som mulig, for å unngå negative effekter (økonomiske så vel som psykologiske) for individer og bedrifter/institusjoner.

7. Et spørsmål som hefter ved intervjufasen overfor arbeidsgiverne, er i hvilken grad det er de reelle motivasjonene og begrunnelsene som kommer frem. Vår tendens til etterrasjonalisering på tvers av reelle motiver er det forsket en del på, og mye tyder på at vår tilgang til de egentlige beveggrunner ofte ikke er videre utstrakt, særlig i tilfeller der handlingene det spørres om er å anse som irrasjonelle eller umoralske. Det er viktig for verdien av det inneværende prosjekt at dette problematiseres mht resultatenes validitet og gehalt.

NESH anser stadig denne form for forskning som meget problematisk. Forutsatt at disse og tidligere omtalte utfordringer møtes på en forsvarlig og reflektert måte, konkluderer NESH likevel i dette tilfellet med at også denne videreføringen av prosjektet kan tilrådes.

På vegne av NESH—

for
Bjørn Hvinden, komiteleder NESH

Hallvard J. Fossheim, sekretariatsleder NESH